

Órák a Varázsfuvoláról

„Tamino bizonyára kiállja a reá váró nehéz próbát, hiszen ő herceg. Több annál – ember” (Sarastro)

Hiszem, hogy az ember eredendően érzékeny a szépre. Ez a hit indított arra, hogy egy olyan mű tanítását próbáljam meg az általános iskola negyedik osztályában, amely nemcsak a szépre való érzékenységet, hanem a jószág erejét is megerősíti a gyerekekben. Véltém: ha sikerül maradandó élményt nyújtani, akkor a boldogsághoz is közelebb juthatnak. Ez a mű Mozart Varázsfuvolája, az operaszínpad „Bibliája”. Így közelítettük meg az alsó tagozatos gyerekekkel is. A mű hatodik osztályban tananyag, de mi nem tananyagként foglalkoztunk vele. A Varázsfuvola csupán eszköz volt erkölcsi, érzelmi nevelésre. Mozart életbölcssége az érzékeny felnőtt ember számára „zavarba ejtő”, míg a 9-10 éves gyerek szinte észrevétlenül lehet részese ennek a bölcességnek, mert számára még természetes lehet az a szépség, amelyre később nem tud ilyen őszintén rácsodálkozni. Ezt a vissza nem térő alkalmat igyekeztem kihasználni arra, hogy a gyerekeket a Varázsfuvola indítsa el az őket körülvevő világ igazabb megértésére.

Hat órán át mélyedtünk el az operában. Arra voltam kíváncsi, hogy a Varázsfuvola kapcsán mit értenek meg a 9-10 évesek a világból, a jószág-gonoszság fogalmából. Úgy építettem fel az órákat, hogy egy-egy témakört kiemelve az ő érzelmi világukhoz kapcsolódva újraéljük együtt az operát. Nem más ez, mint közös boldogságkeresés. Ha sikerült érzelmileg megközelíteni tanítványainkat, bizalommal fordulnak hozzánk, ilyenkor lehet a legtöbbet tanulni tőlük. El kell árasztani őket művészetrel, ilyenkor megérinti lelküket a csoda, és fogékonyakká válnak újabbakra és újabbakra. Mindenfajta csodát meg kell mutatni nekik, így lesznek képesek maguktól is felfedezni az értéket és távol tartani magukat mindattól, ami hamis, hazug. Hitele mindennek csak akkor van, ha a tanító jó példa, mint a diákjai előtt, akik az ő személyén keresztül jutnak el azokhoz a felfedezésekhez, melyek egy tartalmas élet felé viszik őket. Minden pedagógushoz más mű áll közel, melyből ilyen pedagógiai programot, hitvallást formálhat. Én a Varázsfuvolát választottam, hisz gyerekkorom óta ebben élek. Az alkotásba vetett hit átadása pedagógusi szerénységet is követel: fel kell emelkedni a gyermekhez, és neki látnia kell, hogy ugyan én szeretem Mozartot, de Mozarttal „együtt s evégett” ketten szeretjük őt, a gyermeket.

Amikor az emberről és jelleméről beszélünk, elsősorban zenéből indulunk ki. Egyáltalán sok kérdés megválaszolását a zene sugallja. Témáim ezért Mozart muzsikája köré épülnek, hiszen ez az eszközöm az erkölcsi, érzelmi nevelésben, s remélhetőleg emellett a gyerekek megszeretik ezt az operát.

A témák a következők voltak:

Papageno alakja

Ő áll a legközelebb a gyerekekhez, őt értik meg a legkönnyebben, hiszen viselkedése és gondolkodása is gyermeki. Mit mond Papagenoról a No.2. G-dúr ária („Az erdőt járva sípok”) és a No.20. F-dúr ária („Egy tűzről pattant lányka”)?

Papageno viselkedése a próbák során. Füllentései. Mindezek egybevetése a gyereki tulajdonságokkal, hiszen a gyerekek szintén nehezen tudnak csöndben maradni, nem képesek helytállni, mert nem értik, miért van erre szükség. Olykor füllentenek. Lehet-e haragudni Papagenóra?

A „nem vagy rá méltó” mondat jelentésének megbeszélése. Az ember nem kap meg mindent csak úgy, tenni is kell érte valamit.

Papageno öngyilkossági jelene, a kisgyermekre jellemző harag, a „világgá megyek” indulatának feldolgozása. (A jelent megértésében segít *Kosztolányi A szegény kisgyermek panaszai* című versciklusából az *En öngyilkos leszek* című darab vagy *Arany János Juliska elbujdosása* című verse. A világ nem hagyhatja, hogy egy Papageno öngyilkos legyen – a szülei nem engedhetnek világgá menni, tudom, hogy szeretnek.

Papageno felnőtté válása a harmadik sípszó után.

Megérdemli-e Papageno Papagenát? Hozzájárult-e a pap boldogságukhoz? A Papageno-Papagena duetthez kapcsolódó kérdés: ugyanúgy örültek volna-e egymásnak, ha már rögtön egymáséi lehettek volna? (Attól értékes valami, hogy küzdeni kell érte, jobban örülök annak, amit kiérdemeltem. Azzal tud teljesen boldog lenni az ember, amiért megszenvedett.)

Tamino kétségei és vívódásai

„Légy bátor, tűrő és kitartó.”

Miért nem válaszolhat a három tündérgyermek? A „lényegre” mindig magunknak kell rájönni.

A türelmetlenség nem vezet eredményre. Az indulat tévútra visz.

Tamino bizonytalankodása Sarastro birodalmában. Ki gondolná, hogy fényben árad az a birodalom, ahol Paminát fogva tartják? Miért ütközik ellenállásba Tamino a Jóság Birodalma előtt? Miért hagyja a pap is kétségek közt Taminót? Az embernek magának kell megéreznie, melyik oldalon áll a jó, de ahhoz a hévnek le kell csendesülnie, és helyébe kell lépnie a bölcsességnek („Hamarosan ifjú, vagy soha”). Taminónak ki kell tartania addig, míg maguktól feltárnak a titkok.

Akarsz-e Sarastro lenni?

Milyen emberről árulkodik a No.10. F-dúr ária („O, Izisz és Ozirisz”)? Sarastro árája ima, mellyel Mozart megáldja az emberiséget („Kísérje két szülője szemmel: a szellem és a szerelem” – *József Attila*) Mi az, hogy bölcs? Mi kell a bölcsességhez? Lehet-e gonosz ember bölcs? Kire mondják, hogy bölcsen cselekedett? Milyen érzés lehet Sarastornak lenni? Mit jelent a Jóság Birodalmát irányítani? Akarsz-e Sarastro lenni? Ki vállalná, hogy vigyáz a Jóság Birodalmára, távol tartja tőle a rosszat és a gonosztságot?

Az Éj királynőjének megtévesztő személye

Az első benyomás nem mindig a valóságról győz meg bennünket. Az Éj királynőjének első áriája: No.4. G-moll. A királynő szépsége és a „vele hozott éjszaka”. Az Éj királynőjének magas hangjai és a csillagok ragyogása. A kétségbeesett anya, aki elveszítette lányát (hiszünk mi is neki, akárcsak Tamino).

Mi derül ki a második áriából No.14. d-moll („Pokoli lánggal ég a bosszú bennem”)? Az Éj királynőjének nem a lánya kell, hanem Sarastro pusztulása, a Jóság Birodalmának bukása, hogy örökre az ő gonosz világa uralkodhasson. Mit érezhet itt Pamina? Milyen éjszakát hozott magával édesanyja? Kinek hiszünk ezek után?

Vajon mit fog cselekedni Pamina? „Uram, ne állj bosszút anyámon!” Mit válaszolhat erre Sarastro?

A három tündérgyermek összekötő szerepe a két világ (gonoszság és jóság) között

Ők vezetik át Taminót a sötét birodalomból a fényességbe. Innen már az ifjú dolga, hogy megértse: hová érkezett, és legyen ereje kitartani a bölcsesség elnyeréséig.

Az óra menete

Megjegyzések

Hoztam nektek valamit, amit mindjárt meg is fogunk hallgatni. Bizonyára sokan ismerik közületek. Úgy hallgassátok, hogy beszélgetni fogunk róla.

Zenehallgatás: No.2. G-dúr Papageno áriája
„Az erdőt járva sípolok”

Mi derült ki erről az emberről?

Ki ő?

Ki az, aki látta közületek *Mozart* Varázsfuvoláját?

Az előbb elhangzott zene alapján milyennek látjátok Papagenót?

Menjen végig valaki itt az osztály előtt, mintha Papageno lenne!

Szeretitek Papagenót? Miért?

Hány éves lehet?

Mi az, ami elválaszthatatlan tőle?

(Egy hangszerre gondolok, amely a dalában is folyton megszólal.)

Szerintetek boldog?

Később lesz egy másik hangszere.

Ki tudja, milyen hangszere lesz?

Meghallgatunk egy másik dalt, ahol Papageno ezen a hangszerezen játszik.

Zenehallgatás: Papageno F-dúr ária No.20.

„Egy tűzről pattant lányka”

A dalból kiderült, hogy hiányzik valami az életéből. Mi? (Egy társ) Mit tudtok a csengettyűről? (Varázserővel bír) Miért kapta?

Ki emlékszik arra, hogy mi történt ezután a dal után? (Megjelenik Papagena, de banyának van öltözve.) Ki az a Papagena? Játsszuk el ezt a jelenetet! Én leszek a banya. Ha kell, sügök a Papageno szerepét játszónak.

Dramatikus improvizáció:

Papageno: Már megint csak a te szíved esett meg rajtam. No, gyere! Ülj ide mellém! Aztán hány éves vagy te fiatal szépség?

Banya: 18 éves és 2 perces.

Papageno: Hű, de fiatal vagy! Aztán szeretőd van-é?

Banya: Van.

Papageno: Az is biztosan ilyen fiatal, mint te vagy. Hogy hívnak?

Banya: Papagena.

Papageno: Ha-ha! Mi? Hol van az a Papagena?

Banya: Itt ül mellettem. Te vagy az aranyoskám.

Papageno: Één?

Banya: Úgy bizony, és ha azonnal örök hűséget nem fogadsz nekem, kenyéren és vízen kell egész életedben élni.

Papageno: Persze! Amíg egy fiatalabbnal nem talállok. Hogy hívnak téged, szépségem?

A szöveg csomagolópapíron a táblára van ki-függesztve. Zenehallgatás után felmértem, ki és mennyire járatos az operában, és azokkal elmeséltem, kicsoda Papageno? Olyan gyereket is szólított, aki nem látta a művet.

Szöveg a táblán. (két versszak)
Beszélgetés a próbákról, Taminóról. (Papageno egyetlen próbát sem állt ki.)

Azt szólított, aki látta az operát és idáig jól emlékezett a történetre.

Itt hagyjuk abba a játékot!
Mit szólnak ehhez a jelenethez?
Szerintetek tett-e csodát Papageno dala után a csengettyű?

Mi történik azután, ahol abbahagytuk a játékot?
(Papagena felfedi magát, és Papageno rádöbben kívül beszélgetett idáig.)

A csengettyű tehát csodát tesz, mert hangjára eljön Papagena, csak nem úgy, ahogy Papageno elképzelte. Banyának öltözik. Mikor a lány felfedi magát, a szerelmesek egymás nyakába akarnak borulni, de ekkor egy pap elragadja Papagenát és ezt mondja Papagenónak: Nem vagy rá még méltó! Papageno felháborodik: Kérem, ne szóljon a családi ügyeimbe!

A jelenet megbeszélése.

Haragudtok a papra?

Jót tett a pap azzal, hogy szétválasztotta őket?
(Sokféle vélemény elhangzott az órán.)

Gondolkozzatok el otthon is arról, hogy mi a véleményetek a pap cselekedetéről!

Tudjuk, hogy Papageno jó ember, de a próbát nem állta ki. Vajon megérdemli-e mégis Papagenát? Ezzel a kérdéssel szeretnék elbűcsúzni tőletek. A következő órán még többet megtudunk Papagenóról, ami hozzásegít a kérdés megválaszolásához.

Beszélgetés.

A hallgatás próbája

Kinek nehezebb? Taminónak? Paminának?

Tamino nem segíthet a kétségbeesett Paminának, s így mindketten magukra maradnak.

A bűvös hangszerek titka

Mitől képes egyre nagyobb csodákra a csengettyű? (Először megmenti Papageno és Pamina életét, másodsor elhozza Papagenát, de még nem lehet Papagenoé, harmadszorra örökre hozza el Papageno párját, és a boldogság beteljesülhet.)

Miért nem az a csengettyű legnagyobb csodája, hogy életet ment? Az életet sokkal könnyebb megmenteni, mint egy álmot valóra váltani. Monostatos tudná-e használni a bűvös hangszereket? Mitől szól *Móra* körtemuzsikája? („Csak akkor szól, ha jó gyerek fújja”). A varázserő a gazdától ered.

Tűz-víz próba

Mennyiben próba ez Tamino és Papageno számára? Mit jelképez a tűz és víz? Min haladnak ők tulajdonképpen keresztül? „Amitől nehéz az első, attól szép az utolsó.” Hogyan lehet „tűzön és vizen” átkelni? Mi segít át? Az ifjú és a leány szerelmesek, az élet során vigyáznak egymásra, s szeretetük csodákra képes: a nehézségeket legyőzik, s ebben segíti őket a „Varázsfuvola”.

Mi a bosszú?

Lehet-e jogos? Lehet-e igazságos? Mivel állítható meg a gyűlölet?

Miért nem sikerült az Éj királynőjének megdönteni Sarastro birodalmát?

A valóságban mindig győz a jó? Azé a győzelem, aki az erősebb. Itt Sarastro birodalma vált erősebbé, mert Tamino, az Ember kiállta a próbákat.

Hogyan lehet mindezen kérdéseket a tanítási óra „aprópénzévé” váltani?

Álljon itt egy részlet az első témakörhöz kapcsolódó óra jegyzőkönyvéből. Az órára a Kecskeméti Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola 4/a. osztályában került sor.

A szerző munkáját a Gyermektanulmányok Alapítványának ösztöndíjasaként végezte az 1993/94. tanévben.

UNGÁR ANDREA

A rockzene bugyrai

Kedvelem a rockzenét és osztom azok véleményét, akik szerint sok értékkel gazdagította a világot. Ugyanakkor, mint minden másnak, a rockzenének is vannak árnyoldalai. Azoknak ajánlom ezt az írást, akik készek arra, hogy óvják a fiatalokat a rájuk leselkedő veszélyektől.

Az egyik nagy veszély az értékrendek válsága miatt egyre terebélyesedő erőszak, a fizikai és a lelki terror.

Sajnos mindnyájan tanúi vagyunk annak a destruktív folyamatnak, amit az alkoholizmus, a kábítószerézés, a szexuális eltévnyedések és a bűnözés növekedése statisztikailag is jelez. A nemzetiségi viszálykodásokat, háborúkat látva, a maffiák, terrorszervezetek terjedő hatalmáról, befolyásáról hallva, a természeti környezet szennyeződését, haladását tapasztalva nem kell sok pesszimizmus ahhoz, hogy e tendenciák révén hovatovább pokolnak lássuk Földünket.

Ezen problémát a rockzene szemszögéből elemzi *Corrado Balducci* demonológus a *Sátán és rockzene* című művében. Az ő gondolatait szeretném most terjeszteni, kiegészítve a saját pszichológiai gyakorlatomban szerzett tapasztalatokkal.

Corrado Balducci könyvében a modernkori sátánizmus általános ismertetésén túl a rockzene bizonyos dalaiban megbúvó ártalmas készletekről szól. Előrebocsájtván: „Nincs olyan zene, amely önmagában démoni volna. Egyesek viszont az ördögöt dicsőítő dalszövegeket írnak és arra buzdítanak, hogy szenteljük magunkat a gonosznak. Az ilyen dalokat nevezhetjük sátáninak.”

A világnézeti különbségek áthidalására a sátán fogalmán most a destruktív irányultságot, a fennálló társadalmi rend destabilizációjára való törekvést, cselekedetet értsük. Az átlag népességben bizonyára kevesen vannak azok, akik a rockzene sátáni, vagy általánosságban negatív tartalmú típusáról, illetve annak káros következményeiről tudnak.

Persze primitív hiba lenne emiatt az egész rockzenét kárthatatni, vagy netán egyes fajtáit pusztán jogi eszközökkel szankcionálni. A drasztikus tiltás sem az alkohol, sem a prostitúció területén, se egyéb területeken nem vezetett eredményre.

A rockzene lehetséges hatásaival azonban érdemes tisztában lennünk.

A zenéről már a harmadik században megállapította *Hszün-Ce* kínai gondolkodó, hogy mély hatást tesz az emberekre, átalakítja erkölceiket, megváltoztatja szokásaikat. E századi kísérletek pedig bebizonyították: a zene affektív hatása vitathatatlan jelenség, hatását a személyiség tudatalanában fejt ki. Sőt, az alváskutatások tanúsága szerint, az alvó ember tudatalanja éppúgy reagál a zenére, mint az éber állapotban levő. Szorongó megterhelésű álmok jelennek meg kínos hangnemű zenei ingerek adásakor, ami-